กัณฑ์ที่ 38
โพชฌงคปริตร

แสดง ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวีตา โวโรเปตา ฯ
เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส ฯ

โพชฺฌงฺโค สติสงฺขาโต ธมฺมานํ วิจโย ตถา
วิริยมฺปีติปสฺสทฺธิ โพชฺฌงฺคา จ ตถาปเร
สมาธุเปกฺขโพชฺฌงฺคา สตฺเต เต สพฺพทสฺสินา
มุนินา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา
สํวตฺตนฺติ อภิญฺญาย นิพฺพานาย จ โพธิยา
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา ฯ

เอกสฺมึ สมเย นาโถ โมคฺคลฺลานญฺจ กสฺสปํ
คิลาเน ทุกฺขิเต ทิสฺวา โพชฺฌงฺเค สตฺต เทสยิ
เต จ ตํ อภินนฺทิตฺวา โรคา มุจฺจึสุ ตงฺขเณ
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา ฯ

เอกทา ธมฺมราชาปิ เคลญฺเญนาภิปีฬิโต
จุนฺทตฺเถเรน ตญฺเญว ภณาเปตฺวาน สาทรํ
สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา ตมฺหา วุฏฺฐาสิ ฐานโส
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา ฯ

ปหีนา เต จ อาพาธา ติณฺณนฺนมฺปิ มเหสินํ
มคฺคาหตกิเลสาว ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทาติ ฯ

ณ บัดนี้อาตมภาพจักได้แสดงความจริงความสัตย์ ซึ่งปรากฏชัดตามตำรับตำราอันมีมาในโพชฌงคปริตร จะแสดงตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอเป็นเครื่องปฏิการสนองประคองศรัทธา ประดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านผู้พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า เริ่มต้นธรรมเทศนาว่า

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ เป็นอาทิ นี้เป็นคำของพระอังคุลิมาลเถรท่านแสดงไว้ ท่านเชิดความจริงความสัตย์ของท่าน ให้พุทธบริษัทจำไว้เป็นเนติแบบแผน เมื่อครั้งหนึ่งพระอังคุลิมาลเถร ไปพบหญิงปวดครรภ์เต็มที่จะคลอดบุตร แต่มันคลอดไม่ออกมันจะถึงกับตายร้องให้พระอังคุลิมาลเถรช่วย พระอังคุลิมาลเถรจึงได้เปล่งวาจาช่วยหญิงคลอดบุตรนั้นว่า

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวีตา โวโรเปตา เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺพสฺส ฯ แปลเป็นสยามภาษาว่า *ดูกรน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดมาแล้ว โดยชาติเป็นอริยะ* ***นาภิชานามิ*** *ไม่มีใจแกล้งเลยที่จะปลงสัตว์ที่มีชีพและชีวิต ด้วยความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจงมีแก่ครรภ์ของท่าน* พอขาดคำเท่านี้ หญิงนั้นคลอดบุตรผลุดทีเดียว หายจากทุกข์ภัยกัน การคลอดบุตร เมื่อคลอดเสียแล้วมันก็หายทุกข์หายภัย หายลำบากแก่มารดาผู้คลอด เหมือนท้องผูกถ่ายอุจจาระไม่ออก มันก็เดือดร้อนแก่เจ้าของ แต่พอออกมาเสียแล้วก็หมดทุกข์กัน นี้ด้วยความสัตย์อันนี้แหละคลอดบุตรก็ง่ายเต็มที นี่บทต้น

บทที่สองรองลงไป นี่พระองค์ทรงรับสั่งเองว่า

โพชฺฌงฺโค สติสงฺขาโต ธมฺมานํ วิจโย ตถา
วิริยมฺปีติปสฺสทฺธิ โพชฺฌงฺคา จ ตถาปเร
สมาธุเปกฺขโพชฺฌงฺคา สตฺเต เต สพฺพทสฺสินา
มุนินา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา
สํวตฺตนฺติ อภิญฺญาย นิพฺพานาย จ โพธิยา
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา

แปลเป็นสยามภาษาว่า *โพชฌงค์ ๗ ประการ คือ สติสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง วิริยสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ปีติสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ปัสสัทธิโพชฌงค์ประการหนึ่ง สมาธิสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง อุเบกขาสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง เหล่านี้ อันพระมุนีเจ้าผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวงกล่าวไว้ชอบแล้ว* ***ภาวิตา พหุลีกตา*** *อันบุคคลเจริญธรรมให้มากแล้ว* ***สํวตฺตนฺติ*** *ย่อมเป็นไปพร้อม* ***อภิญฺญาย*** *เพื่อความรู้ยิ่ง* ***นิพฺพานาย*** *เพื่อนิพพาน* ***โพธิยา*** *เพื่อความตรัสรู้ ด้วยความสัตย์อันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ* นี่เป็นบทต้นของโพชฌงค์

บทที่สองรองลงไป

เอกสฺมึ สมเย นาโถ โมคฺคลฺลานญฺจ กสฺสปํ
คิลาเน ทุกฺขิเต ทิสฺวา โพชฺฌงฺเค สตฺต เทสยิ
เต จ ตํ อภินนฺทิตฺวา โรคา มุจฺจึสุ ตงฺขเณ
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทาฯ

เอกสฺมึ สมเย ในสมัยอันหนึ่ง ***นาโถ*** พระโลกนาถเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็นพระโมคคัลลานะและ พระกัสสปะอาพาธถึงซึ่งความเวทนาแล้ว ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ ท่านทั้ง ๒ คือ พระโมคคัลลานะกับพระกัสสปะยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า โรคก็หายไปในขณะนั้น ด้วยอำนาจความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านในกาลทุกเมื่อ

บทที่สาม ต่อไป

เอกทา ธมฺมราชาปิ *เคลญฺเญนาภิปีฬิโต*
จุนฺทตฺเถเรน ตญฺเญว *ภณาเปตฺวาน สาทรํ*
สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา *ตมฺหา วุฏฺฐาสิ ฐานโส*
เอเตน สจฺจวชฺเชน *โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา ฯ*

เอกทา *ครั้งหนึ่ง* ***ธมฺมราชาปิ*** *แม้พระธรรมราชาคือพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของธรรม* ***เคลญฺเญนาภิปีฬิโต*** *ผู้อันอาพาธเบียดเบียนแล้ว* ***จุนฺทตฺเถเรน ตญฺเญว ภณาเปตฺวาน*** *ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถรแสดงซึ่งโพชฌงค์นั้นแหละพระองค์ทรงสดับโพชฌงค์เช่นนั้นแล้วร่าเริงบันเทิงพระทัย อาพาธก็หายไปโดยฐานะอันนั้น* ***เอเตน สจฺจวชฺเชน*** *ด้วยอำนาจความสัตย์อันนี้ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ*

ปหีนา เต จ อาพาธา *ติณฺณนฺนมฺปิ มเหสินํ*
มคฺคาหตกิเลสาว *ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ*
เอเตน สจฺจวชฺเชน *โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทาติ ฯ*

ปหีนา เต จ อาพาธา *อาพาธทั้งหลายเหล่านั้น* ***ติณฺณนฺนมฺปิ มเหสินํ มคฺคาหตกิเลสาว ปตฺตา***

อันท่านผู้แสวงหาซึ่งคุณอันยิ่งใหญ่ทั้ง ๓ ท่าน ถึงซึ่งความดับหายไป ดุจกิเลสอันมรรคบำบัดแล้ว หรืออันมรรคกำจัดแล้ว ด้วยอำนาจสัจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านจงทุกเมื่อ

นี่แปลมคธภาษาเป็นสยามภาษาฟังเพียงแค่นี้ ท่านผู้แปลบาลีฟังออกเข้าใจแล้ว แต่ว่าท่านผู้ไม่ได้เรียนอรรถแปลแก้ไขยังไม่เข้าใจ ต้องอรรถาธิบายลงไปอีกชั้นหนึ่ง

ในบทต้นว่าพระอังคุลิมาลเถรเจ้า ท่านเป็นผู้กระทำบาปหยาบช้ามากนัก ก่อนบวชในพระธรรมวินัยของพระศาสดาฆ่ามนุษย์เสีย ๙๙๙ ชั้นต้นก็ทำดีมา ได้เล่าเรียนศึกษาวิชาจวนจะสำเร็จแล้ว ถูกอาจารย์ลงโทษจะทำลายชีวิตเสีย เกิดต้องทำกรรมหยาบช้าลามก เศร้าโศกเสียใจเหมือนกัน ฆ่ามนุษย์เกือบพันเก้าร้อยเก้าสิบเก้าคน พระทศพลเสด็จไปทรมาน อังคุลิมาลโจรนั้นละพยศร้าย กลับกลายบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน ชาวบ้านชาวช่องกลัวกันนัก ขึ้นชื่อว่าอังคุลิมาลโจรละก็ ซ่อนตัวซ่อนเนื้อทีเดียว กลัวจะทำลายชีวิตเสีย กลัวนักกลัวหนา กลัวยิ่งกว่าเสือยิ่งกว่าแรดไปอีก เพราะเหตุว่าอังคุลิมาลโจรผู้นี้เป็นคนร้ายสำคัญ ถ้าว่าจะฆ่าใครแล้วไม่กลัวใครทั้งนั้น ฆ่าแล้วตัดเอาองคุลีไปร้อย จะไปเรียนวิชาเป็นเจ้าโลก เมื่อจำนนฤทธิ์พระบรมศาสดาเข้ายอมบวชในพระธรรมวินัยของพระศาสดาแล้ว บวชแล้วไปบิณฑบาต หญิงท้องแก่ท้องอ่อนไม่เข้าใจ พอได้ยินข่าวว่าพระองคุลิมาลมาละก็ซ่อนเนื้อซ่อนตัว วิ่งซุกวิ่งซ่อนกัน ได้ข่าวว่าหญิงท้องแก่ลอดช่องรั้วลูกทะลักออกมาทีเดียว ด้วยกลัวพระองคุลิมาล คราวนี้ท่านไปในที่สมควร หญิงที่กำลังจะคลอดบุตรอยู่นั่นหนีไม่พ้น ไปไม่ได้ก็ร้องให้องคุลิมาลช่วย พระองคุลิมาลเป็นพระอรหันต์แล้ว สงสารหญิงที่กำลังคลอดบุตรนั้น ก็กล่าวคำสัตย์คำจริงขึ้นว่า ***ยโตหํ ภคินิ*** ว่า *ดูกรน้องหญิง กาลใดเมื่อได้เกิดแล้วโดยชาติเป็นอริยะ ไม่มีความแกล้งปลงสัตว์จากชีวิตเลย ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจงมีแก่ครรภ์ของท่าน* ขาดคำเท่านี้หญิงนั้นคลอดบุตรผลุดทีเดียว นี่ยกข้อไหน? ให้จำไว้เป็นตำรับตำรา เป็นภิกษุก็ดี เป็นอุบาสกอุบาสิกาก็ดี ในพระธรรมวินัยของพระศาสดา ในศาสนาของพระพุทธเจ้า นี้เป็นคำของพระอรหันต์ พระองคุลิมาลท่านเป็นพระอรหันต์เสียแล้ว ท่านจะกล่าวถ้อยคำว่าตั้งแต่ท่านเกิดมาไม่ได้ฆ่าสัตว์เลยน่ะ ไม่ได้มีใจแกล้งฆ่าสัตว์เลยน่ะ ท่านกล่าวไม่ได้ ท่านเป็นคนร้ายมา พึ่งกลับมาเป็นคนดีเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว เมื่อเกิดเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านจึงได้ชี้ชัดว่า จำเดิมแต่เราเกิดแล้วโดยชาติเป็นอริยะ ไม่มีความแกล้งปลงสัตว์จากชีวิตเลย นี่ความจริงของท่าน ท่านยกเอาความจริงอันนี้แหละขึ้นเชิด ที่ท่านเป็นผู้ประเสริฐเป็นอริยบุคคลในธรรมวินัยของพระศาสดา ขอความจริงอันนี้แหละจงบันดาลเถิด ท่านขอความจริงอันนี้อธิษฐานด้วยความจริงอันนี้ พอขาดคำของท่านเท่านั้น ลูกคลอดทันที นี่ความสัตย์ยกความจริงขึ้นพูด

ไม่ใช่แต่พระองคุลิมาลเท่านั้นที่ยกความจริงขึ้นพูด หญิงแพศยาทำฤทธิ์ทำเดชได้ยกความจริงขึ้นพูดเหมือนกัน หญิงแพศยาคนหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินยกพยุหเสนาไปพักอยู่ที่แม่น้ำใหญ่ ว่ายข้ามก็จะไม่พ้น น้ำไหลเชี่ยวเป็นฟอง ไหลปราดทีเดียว เมื่อเขาตั้งพลับพลาให้พักอยู่ที่คันแม่น้ำใหญ่เช่นนั้น ท่านทรงดำริว่า แม่น้ำใหญ่ไหลเชี่ยวขนาดนี้จะมีใครผู้ใดผู้หนึ่งอาจสามารถจะทำให้น้ำไหลกลับได้บ้าง ทรงดำริดังนี้ รับสั่งแก่มหาดเล็กเด็กชาของพระองค์ มหาดเล็กเด็กชาของพระองค์ก็ไปเที่ยวป่าวร้องหาว่าผู้ใดใครผู้หนึ่งอาจสามารถทำให้น้ำในแม่น้ำนี้ไหลกลับขึ้นได้บ้าง หญิงแพศยาคนหนึ่งรับทีเดียว ว่าฉันเองจะทำให้น้ำไหลกลับได้ เพราะนางเป็นแพศยาก็จริงมั่นใจว่า ชายคนใดไม่ว่าชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ให้เงินเพียงค่าบาทหนึ่งปฏิบัติเพียงเท่านี้ ให้เงินค่าสองบาทปฏิบัติเพียงเท่านี้ สามบาทปฏิบัติเพียงเท่านี้ พอแก่ค่า

ของเงินเท่านั้น เหมือนกันไม่ได้ขาดตกบกพร่อง ไม่ว่าชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ทำไปตามหน้าที่ของตัว ความสัตย์มีอย่างนี้ นางเมื่อราชบุรุษพาไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินทรงรับสั่งว่า เจ้าหรืออาจจะทำให้น้ำไหลกลับได้ พะย่ะค่ะหม่อมฉันอาจสามารถจะทำให้น้ำไหลกลับได้ เจ้าจะ

ต้องการอะไร ธูปเทียนดอกไม้จะหาให้ ถ้าเจ้าทำน้ำให้ไหลกลับได้ตามคำกล่าวของเจ้าแล้ว เราจะรางวัลให้หนักมือทีเดียว ถ้าว่าเจ้าทำน้ำไหลกลับไม่ได้เจ้าจะมีโทษหนักทีเดียว นางจุดธูปเทียนตั้งสัตยาธิษฐานหันหน้าไปทางด้านแม่น้ำ ยกเอาความสัตย์นั่นเองอธิษฐานว่า *เดชะบุญญาภินิหารความสัตย์ความจริงของหม่อมฉัน ได้สั่งสมอบรมมาตั้งแต่เป็นหญิงแพศยา ได้ปฏิบัติชายผู้หนึ่งผู้ใดที่มาหาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าปฏิบัติโดยค่าควรแก่บาทหนึ่ง ควรแก่สองบาท ควรแก่สามบาท ตามหน้าที่ความจริงทำอยู่ดังนี้ไม่ได้เคลื่อนคลาดไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าว่าความสัตย์จริงอันนี้ของหม่อมฉันจริงดังหม่อมฉันอธิษฐานดังนี้แล้ว ขออำนาจความสัตย์นี้ จงบันดาลให้น้ำไหลกลับโดยฉับพลันเถิด* พออธิษฐานขาดคำเท่านั้น น้ำไหลกลับอู้ ไหลลงเชี่ยวเท่าใดก็ไหลขึ้นเชี่ยวเท่านั้นเหมือนกัน พอกันทีเดียว พระเจ้าแผ่นดินเห็นอัศจรรย์เช่นนั้น ก็ให้เครื่องรางวัลแก่หญิงแพศยานั่นอย่างพอใจ ให้เป็นนายหญิงแพศยาต่อไป แล้วก็ให้บ้านส่วยสำหรับพักพาอาศัยอยู่ไม่ขาดตกบกพร่องใด ๆ ละ เป็นสุขสำราญเบิกบานใจทีเดียวหญิงแพศยาผู้นั้น

นี่ความสัตย์โดยความชั่วยังเอามาใช้ได้ ส่วนพระองคุลิมาลเถรเจ้านี้ ท่านยกสัตย์ที่ได้บรรลุพระอรหันต์ขึ้นอธิษฐาน หญิงคลอดบุตรไม่ออก พอขาดคำหญิงคลอดบุตรผลุดออกไป อัศจรรย์อย่างนี้ นี่ใช้ความสัตย์อย่างนี้ ***ติดขัดเข้าแล้วอย่าเที่ยวใช้เรื่องเลอะ ๆ เหลว ๆ บนผีบนเจ้า นั่นไม่ได้ยินได้ฟังธรรม***

ของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เลย พวกนั้นไม่ได้ฟังธรรมของสัตบุรุษเลย ความเห็นจึงได้เลอะเทอะเหลวไหลเช่นนั้น ไม่ถูกหลักถูกฐานถูกทางพุทธศาสนา ถ้าว่ารู้จักหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องยกขึ้นพูดความสัตย์ความจริงนั่นเป็นข้อสำคัญ ถ้าความบริสุทธิ์ของศีลมีอยู่ก็ต้องยกความบริสุทธิ์นั่นแหละขึ้นพูด หรือความบริสุทธิ์ของสมาธิมีอยู่ ก็ยกความบริสุทธิ์ของสมาธิขึ้นพูดขึ้นอธิษฐาน หรือแม้ว่าความจริงของปัญญามีอยู่ก็ยกความจริงของปัญญานั้นขึ้นอธิษฐาน หรือความสัตย์ความจริงความดีอันใดที่ทำไว้แน่นอนในใจของตัว ให้ยกเอาความดีอันนั้นแหละ ขึ้นอธิษฐานตั้งอกตั้งใจ บรรลุความติดขัดทุกสิ่งทุกประการ ให้รู้จักหลักฐานดังนี้

นี่ในเรื่องพระองคุลิมาลเถรเจ้าเป็นสาวกของพระบรมศาสดา พระศาสดาทรงรับสั่งไว้ในโพชฌงค์กถาหรือโพชฺฌงฺคปริตตํนั้น ปรากฏว่า โพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ ตั้งแต่สติจนกระทั่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ทั้ง ๗ ประการเหล่านี้แหละ อันพระมุนีเจ้าผู้เห็นธรรมทั้งสิ้น ได้กล่าวไว้ชอบแล้ว ถ้าว่าบุคคลใดเจริญขึ้นกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน เพื่อความตรัสรู้ ความจริงอันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้แหละขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ สติสัมโพชฌงค์ เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรจึงจะได้บรรลุมรรคผลสมมาดปรารถนา ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์

สติสัมโพชฌงค์ เราต้องเป็นคนไม่เผลอสติเลย เอาสตินิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั่น ตั้งสติตรงนั้นทำใจให้หยุด ไม่หยุดก็ไม่ยอม ทำให้หยุดไม่เผลอทีเดียว ทำจนกระทั่งใจหยุดได้ นี่เป็นตัวสติสัมโพชฌงค์แท้ ๆ ไม่เผลอเลยทีเดียว ที่ตั้งที่หมาย หรือกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์สะดือทะลุหลังขวาทะลุซ้าย กลางกั๊กนั่นใจหยุดตรงนั้น เมื่อทำใจหยุดตรงนั้น ไม่เผลอสติทีเดียว ระวังใจหยุดนั้นไว้ นั่งก็ระวังใจหยุด นอนก็ระวังใจหยุด เดินก็ระวังใจหยุด ไม่เผลอเลย นี่แหละตัวสติสัมโพชฌงค์แท้ ๆ จะตรัสรู้ต่าง ๆ ได้เพราะมีสติสัมโพชฌงค์อยู่แล้ว

ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ เมื่อสติใจหยุดนิ่งอยู่ก็สอดส่องอยู่ ความดีความชั่วจะเล็ดลอดเข้ามาท่าไหน ความดีจะลอดเข้ามาหรือความชั่วจะลอดเข้ามา ความดีลอดเข้ามาก็ทำใจให้หยุด ความชั่วลอดเข้ามาก็ทำใจให้หยุด ดี-ชั่วไม่พ่องแพวไม่เอาใจใส่ ไม่กังวล ไม่ห่วงใย ใจหยุดระวังไว้ ไม่ให้เผลอก็แล้วกัน นั่นเป็นตัวสติวินัย ที่สอดส่องอยู่นั่นเป็นธรรมวิจยสัมโพชฌงค์

วิริยสัมโพชฌงค์ เพียรรักษาใจหยุดนั้นไว้ไม่ให้หาย ไม่ให้เคลื่อนทีเดียว ไม่เป็นไปกับความยินดี-ยินร้ายทีเดียว ความยินดี-ยินร้ายเป็นอภิชฌาโทมนัส เล็ดลอดเข้าไปก็ทำใจหยุดนั่นให้เสียพรรณไปให้เสียผิวไป ไม่ให้หยุดเสียให้เขยื้อนไปเสีย ให้ลอกแลกไปเสีย มัวไป ดี ๆ ชั่ว ๆ อยู่เสียท่าเสียทาง เพราะฉะนั้นต้องมีความเพียรกล้ำกล้ารักษาไว้ให้หยุดท่าเดียว นี้ได้ชื่อว่าวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นองค์ที่ ๓

ปีติสัมโพชฌงค์ เมื่อใจหยุดละก็ชอบอกชอบใจ ดีอกดีใจ ร่าเริงบันเทิงใจ อ้ายนั่นปีติ ปีติที่ใจหยุดนั่น ปีติไม่เคลื่อนจากหยุดเลย หยุดนิ่งอยู่นั่น นั่นปีติสัมโพชฌงค์ นี้เป็นองค์ที่ ๔

ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิ แปลว่าระงับซ้ำ หยุดในหยุด ๆ ๆ ไม่มีถอยกัน พอหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่น หยุดในหยุด หยุดในหยุด นั่นทีเดียว นั่นปัสสัทธิระงับซ้ำเรื่อยลงไป ให้แน่นหนาลงไว้ไม่คลาดเคลื่อน ปัสสัทธิ

มั่นคงอยู่ที่ใจหยุดนั่นไม่ได้เป็นสองไป เป็นหนึ่งทีเดียว นั่นเรียกว่า **สมาธิ**ทีเดียว นั่นแหละ

พอสมาธิหนักเข้า ๆ นิ่งเฉยไม่มีสองต่อไป นี่เรียกว่า **อุเบกขา** เข้าถึงหนึ่งเฉยแล้ว อุเบกขาแล้ว

นี่องค์คุณ ๗ ประการอยู่ทีเดียวนี่ อย่าให้เลอะเลือนไป ถ้าได้ขนาดนี้ ***ภาวิตา พหุลีกตา*** กระทำเป็นขึ้นแค่นี้ กระทำให้มากขึ้น ***สํวตฺตนฺติ*** ย่อมเป็นไปพร้อม ***อภิญฺญาย***เพื่อรู้ยิ่ง ***นิพฺพานาย*** เพื่อสงบระงับ ***โพธิยา***เพื่อความตรัสรู้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้แหละขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านในทุกกาลทุกเมื่อ ความจริงอันนี้ถ้ามีจริงอยู่อย่างนี้ละ รักษาเป็นแล้ว

รักษาโพชฌงค์เป็นแล้ว อธิษฐานใช้ได้ ทำอะไรใช้ได้ โรคภัยไข้เจ็บแก้ได้ ไม่ต้องไปสงสัยละ ความจริงมีแล้วโรคภัยไข้แก้ได้ แก้ได้อย่างไร? ท่านยกตัวอย่างขึ้นไว้

เอกสฺมึ สมเย นาโถ ***โมคฺคลฺลานญฺจ กสฺสปํ***
คิลาเน ทุกฺขิเต ทิสฺวา ***โพชฺฌงฺเค สตฺต เทสยิ***
เต จ ตํ อภินนฺทิตฺวา ***โรคา มุจฺจึสุ ตงฺขเณ***

เอกสฺมึ สมเย ในสมัยหนึ่ง

นาโถ พระโลกนาถเจ้าทรงทอดพระเนตร ทรงดู พระโมคคัลลานะ และพระกัสสป อาพาธถึงซึ่งทุกขเวทนา อาพาธเกิดเป็นทุกขเวทนา ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ ดังกล่าวแล้ว ที่แสดงแล้วนี่ ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ ให้ทำใจหยุดลงไว้ให้นิ่งลงไว้ เมื่อพระองค์ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ แล้ว ท่านทั้งสอง พระโมคคัลลานะกับพระกัสสปะ มีใจร่าเริงบันเทิงในภาษิตของพระองค์นั้น โรคหายในขณะนั้น นี่ความสัตย์อันนี้ความจริงอันนี้โรคหายทีเดียว ได้ศักดิ์สิทธิ์อย่างนี้ นี่ว่าอย่างพระโมคคัลลานะ พระพุทธเจ้า นี่ท่านผู้แสวงซึ่งคุณอันยิ่งใหญ่หนา ทั้ง ๓ ท่านเป็นผู้สำเร็จแล้ว ยังมีโรคเข้ามาเบียดเบียนได้ เบียดเบียนก็ใช้โพชฌงค์กำจัดเสีย ไม่ต้องไปกินหยูกกินยาที่ไหนเลยสักอย่างหนึ่ง ***โพชฌงค์เท่านั้นแหละโรคหายไปหมด ดังวัดปากน้ำบัดนี้ก็ใช้วิชชาบำบัดโรคเช่นนี้เหมือนกัน ใช้บำบัดโรคไม่ต้องใช้ยา ตรงกับทางพุทธศาสนาจริง ๆ อย่างนี้*** นี่ชั้นหนึ่ง

นี่พระองค์เองพระองค์ทรงเอง คราวนี้โดนพระองค์เข้าบ้าง

เอกทา ธมฺมราชาปิ เคลญฺเญนาภิปีฬิโต ครั้งหนึ่งพระธรรมราชา ***ธมฺมราชาปิ*** แม้พระธรรมราชาคือพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระธรรมเอง ***ปิ*** อันนั้นไม่แม้ แปลเป็นเองเสีย ครั้งหนึ่งพระธรรมราชาเองอันอาพาธเข้าบีบคั้นแล้ว

เคลญฺเญนาภิปีฬิโต จุนฺทตฺเถเรน ตญฺเญว ภณาเปตฺวาน ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถร แสดงโพชฌงค์ ๗ ประการนั้นด้วยความยินดี

สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา ทรงบันเทิงพระทัยในโพชฌงค์ที่พระจุนทเถรทรงแสดงถวายนั้น อาพาธหายไปโดยฉับพลัน ด้วยฐานะอันสมควร ด้วยความสัตย์อันนี้ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ นี่พระองค์เองอาพาธ พระจุนทเถรแสดงสัมโพชฌงค์ระงับ ก็หายอีกเหมือนกัน ในท้ายพระสูตรนี้ ว่า

ปหีนา เต จ อาพาธา อาพาธทั้งหลายเหล่านั้น

ตมฺหาวุฏฺฐาสิ ฐานโส มคฺคาหตกิเลสาว ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ อาพาธทั้งหลายเหล่านั้นถึงซึ่งความดับไป ดุจกิเลสอันมรรคกำจัดไปดังนั้น ไม่เกิดขึ้นได้ นี่ด้วยความสัตย์จริงอันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทุกเมื่อ นี่ความจริงเป็นดังนี้

ถ้าเรารู้จักพุทธศาสนาดังนี้ เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกหลักฐานความจริงของพระพุทธศาสนา พระอังคุลิมาลเถรเจ้า ท่านเป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา เป็นขีณาสพแล้ว ท่านใช้ความสัตย์จริงของท่านขึ้นอธิษฐาน บันดาลให้หญิงคลอดบุตรไม่ออกให้ออกได้ ตามความปรารถนา ส่วนโพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ พระบรมศาสดาจารย์ทรงแสดงให้พระโมคคัลลานะ พระกัสสปะ กำลังอาพาธอยู่ก็หายโดยฉับพลัน แล้วส่วนพระองค์ท่านล่ะอาพาธขึ้น ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถรแสดงโพชฌงค์นั้น อาพาธของพระองค์ก็หายโดยฐานะอันสมควรทีเดียว นี่หลักอันนี้โพชฌงค์เป็นตัวสำคัญ ประเสริฐเลิศกว่าโอสถใด ๆ ในสากลโลกทั้งนั้น เหตุนี้ท่านผู้มีปัญญาเมื่อได้สดับมาในโพชฌงคปริตรนี้จงมนสิการกำหนดไว้ในใจของตนทุกถ้วนหน้า

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแด่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้